

tvrditi, da su veliki muževi znanosti u mladim godinama nepristranije i odvažnije pristupali svojoj zadaći, da im je pogled bio slobodniji a njihova rasuđivalačka snaga čistija. Iskustva kasnijih godina dovođe mnogostruko ne samo do obogaćenja već do potamnjenja nazora i sa starošću nastupa polagana *natražnja* tvorba u mozgu kao i u svim ostalim organima« (80). Iza ove tvrdnje nastaje interesantno pitanje, kada je prof. Haeckel pisao svoje »Tajne Svijeta?« Baš onda, kad je navršio 65 godina. A to je kod nas — starost. Nije čudo, što su onda »Tajne svijeta« pisane tako natražnjački!

Karakteristično je i ovo! — Monista Haeckel daje svima: osakaćenim vojnicima, majkama, koje su jedinca izgubile, kržljivima, siromašnima jedno nemoralno sredstvo u ruke — samoubojstvo. »Tko će ovim siromasima, vrijednim sažaljenja, zamjeriti, ako si u svom očajnom stanju hicem iz revolvera ili morfijem bez bola skrate život?« (Ewigkeit 40). Dapače, Haeckel zamjera požrtvovnim liječnicima, koji se trude, da ovakim bijednicima produlje život. »Rijetko i upravo ludo je rašireno mnijenje, da je liječnik dužan pod svaku cijenu održati bolesniku život . . . Mala količina morfija ili cijankalija pa će osloboditi ne samo jadnike, vrijedne smilovanja, nego i njihove rođake od težine dugog, bezvrijednog i mučnog života«. Liječnici, koji slušaju njegov savjet, »vrše tim zapovijed kršćanske ljubavi prama bližnjemu«. Ovakovi su nazori već — brutalni! Ujedno daju svjedodžbu dubokog duševnog i socijalnog siromaštva Haeckelova. Najbolja su osuda čitavog Haeckelova bezbožnog monističkog smjera: dokazuju, da je Haeckel ne samo teoretski nego i u praksi bankrotirao sa svojom životnom zadaćom. Tragična sudbina za jednog čovjeka, koji je valida bio pozvan, da po svom položaju donese čovječanstvu mnogo koristi.

Dr. I. B.

OSVRT NA POVIJEST I LITURGIJU SVETKOVINE SVIH SVETIH.

1. Kad je poganski Rim osvojio svijet. Marko Agripa, zet cara Augusta, tobože u zahvalu i u čast svim bogovima podiže najtrajniji spomenik moći rimskog carstva, tako zvaní panteon, t. j. ogromno kazalište¹⁾ i ujedno svetište svih bogova. No domalo je zrno gorušično svetog evanđelja, posijano od ribara Petra, uhvatilo korijen u novom poganskom Babilonu. Na tisuće i tisuće mučenikâ Kristovih svojom su krvlju radosno zasvjedočili svoju vjeru na onoj istoj arení, koja je svojim nečovječnim gladiatorskim igrama i krvoločnim zvjeradima pasla okrutnu radoznalost kudikamo krvoločnijih pogana.

Ta je krv mučenika postala sjeme kršćana²⁾). Uz stare ceste via Appia, via Nomentana itd. nanizali se pod Rimom i izvan Rima u podzemnim rovovima grobovi sa tjelesnim ostacima svetih mučenika. Častili su svete moći ovih mučenika prigodnom službom Božjom u katakombama na dan smrti njihove. Te su svetkovine s početka bile samo lokalne. Ali onamo od četvrtog stoljeća širio se običaj, da su i susjedne crkve slavile spomendan takovih mučenika, ne samo u Italiji nego i drugdje. Tako Bazilije Veliki poziva biskupe pontske pokrajine, na svečanost, što »je naš grad i okolica svake godine slave u čast mučenika«. Moćno sredstvo, da se štovanje ovog ili onog mučenika prenese u drugi grad i biskupiju, bijaše prijenos svetih moći njegovih. Tu bi ili prenijeli čitavo tijelo mučeničko iz prve grobnice u drugu, ili bi razdijelili svete moći raznim crkvama. To su bile po riječima sv. Paulina »kanoti klice kršćanskog života za one krajeve ili rosne kapljice, koje su malo po malo narasle do silnih izvora i potoka milosti³⁾).

U takovim je svečanostima nauka o općinstvu i štovanju svetaca Božjih našla rječit izraz, što mu daje oduška već propovijed sv. Efrema Sirca u slavu »usnulih u Kristu«. Među propovijedima sv. Ivana Zlatousnika imamo još jedan »govor na blagdan svih mučenika, koji su svojom krvlju zasnijedili vjeru Kristovu po svem svijetu«. Taj se blagdan slavio u Duhovskom tjednu.

Na zapadu nalazimo prvi trag takovoj zajedničkoj proslavi svih svetih mučenika tek u sedmom stoljeću. Papa Bonifacije IV. (608—615.) isprosi od cara Foke poganski hram panteon, da ga posveti pod imenom »Sancta Maria ad Martyres« (S. Maria Rotonda), »nek se slavi spomen svih svetih ondje, gdje su se nekoć klanjali svim bogovima ili bolje svim vragovima⁴⁾).

Odstraniv sve kipove bogova, Bonifacije IV. spoji posvetu toga hrama sa prethodnim svečanim prijenosom mučeničkih relikvija iz katakomba na 28 kola. Ta se svečanost obavila 13. svibnja 609. uz živo sudjelovanje rimskog puka, te se od onda svake godine slavila »svetkovina svih mučenika« istog dana.

Korak dalje pošao je papa Grgur III. (731—741), posvetiv i u crkvi sv. Petra poseban oratorij »Otkupitelju, svetoj Majci njegovoj, svim apostolima, mučenicima, ispovjednicima i svim savršenim pravdnicima, koji su širom svijeta usnuli«. Do formalne svetkovine »Svih Svetih« na 1. studenog došlo je u 9. stoljeću. Na blagdan naime »svih mučenika« silan bi se narod zgrnuo u Rim oko 13. svibnja. Pa kako prehrana tolikih masa u to doba godine bijaše spojena sa mnogim poteškoćama, papa Grgur IV. (827—844) prenese svetkovinu na 1. studenoga. Nagovaranjem papinim i revnovanijem Ljudevita Pobožnoga svetkovina se domala raširi i u svoj Galiji i Njemačkoj. Posna vigilijsa bi naređena u 14. stoljeću, a papa Siksto IV. (1471—1484) dodade svetkovini također osminu⁵⁾).

2. U starijoj liturgiji predmet je ove nove svetkovine obuhvatio i presveto Trojstvo, dakle svu nestvorenu i stvorenu svetost, uključiv također devet zborova anđelskih. I tako se nada sve slavio Bog kao »sve u svemu«⁶⁾, kao »kralj kraljeva ili svetaca«⁷⁾ i kao »Bog bogova na Sionu«⁸⁾. Na to nas sjeća i invitatorij časoslova: »Hodite, poklonimo se Kralju kraljeva, jer je On kruna svih svetaca«. Tako se je nazvao sam Spasitelj u objavi sv. Mehtildi⁹⁾, pa i pjesnik Dante pokazuje u svom svijetlom raju ili empireju, kako Beatrica plete svoj slavni vijenac iz odsjeva vječnih zraka (31. pj.), dok svi blaženici skladno pjevaju »Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu«, a »sav mi se svemir pričinio kao jedan posmjehak« (Pj. 27.). »Sve carstvo veselja sa svojim starim i novim narodom obraćalo se jednoj jedinjoj točki i bijaše puno pozornosti, puno ljubavi. O trojno svijetlo, što odsijevaš u jednoj jedinjoj zvijezdi, pasi oči njihove u toj točki, pogledaj dolje na borbe naše« (Pj. 31.).

3. Misni obrazac na vigiliju i na samu svetkovinu Svih Svetih u mnogočemu je nalik ili jednak liturگیčnim formulama, koje se govore na svetkovine više mučenika (*de communi plurimorum Martyrum*), i tako nam doziva u pamet prvobitni predmet ove svečanosti. Ispoređi n. pr. obadva evanđelja o osam blaženstava, pričesnu antifonu u predvečerje, ofertorij na blagdan. Ta svi su sveci ili krvni ili nekrvni mučenici, te o svima vrijedi riječ starješine nebeskoga, koji pokaza sv. Ivanu »veliku četu, što je nitko ne mogaše izbrojiti iz svih pokoljenja i plemena i naroda i jezika, gdje stoje pred prijestoljem« . . . (Čitanje Otkrivenja 7), te onda reče istom apostolu: »To su oni, koji dodoše iz velike nevolje, te opraše i obijeliše haljine svoje u krvi Jaganjca«. Kolika utjeha leži već u ovoj jedinjoj misli za nas nevoljnu i prognanu djecu Evinu! I samo godišnje doba obamrle prirode, koja se iza listopada svojim maglovitim i tmurnim vremenom malo po malo sprema za zimski san pa tako i za preporod u proljeću, još više nas odlijepljuje od ove suzne doline te nam srca uzdiže do želja rajskih. Ta apostol nam dovikuje: »Braćo, niste više stranci i došljaci, nego ste sugradani svetaca i ukućani Božji: sazidani na temelju apostola i proroka, dapače i na ugalnom kamenu Kristu Isusu«¹⁰⁾.

Stoga u uvodu mise radosno kličemo slično kao i na blagdan Uznesenja Gospina: »Radujemo se svi u Gospodinu, gdje slavimo blagdan u čast Sviju Svetih; jer se i anđeli raduju njihovoj svečanosti, te zajedno hvale Sina Božjega«. Blagdan Sviju Svetih doista nastavlja nebesku pobjedu Kraljice neba i zemlje, kao što je i uzašaće Gospodinovo iziskivalo slavno uznesenje Gospino. Slava rajska Svih Svetih kao da je zaglavni kamen u nizu spomenutih otajstava, po kojima je nebo dobilo svoga Kralja i svoju Kraljicu. Stoga se raduje i zemlja, koja »i dalje daje plod svoj«¹¹⁾ za žitnice rajске. Raduju se i anđeli, gdje gledaju, kako im se praznine u

njihovim zborovima ispunjuju; i po gotovo raduju se sami sveci, kojima su upravljene skladne pjesme zemlje i neba (Guéranger).

U obadva čitanja (na predvečerje i na blagdan) Crkva nam u dvostrukoj viziji apostola Ivana kao da otvara nebo. Tu najprije gledamo »nasred prijestolja i dvadesetičetiriju starješina¹²⁾ Jaganjca, gdje stoji kanoti zaklan . . . i otvara sedam puta zapečaćenu knjigu (života)«. Pa onda kao da čujemo nebeske citare i glasove, gdje usred miomirisnih molitava svetaca »pjevaju novu pjesmu: Dostojan si, Gospodine, primiti knjigu i otvoriti pečate niezine; jer si zaklan i otkupio si nas u krvi svojoj iz svakog plemena i jezika i naroda te si nas učinio kraljevstvom i svećenicima, pa ćemo vladati nad zemljom«. A bezbrojni anđeli naizmjenice silnim glasom zapjevaše: »Dostojan je Jaganjac, koji je zaklan, primiti krepost i božanstvo¹³⁾ i mudrost i jakost i čast i slavu i blagoslov na vijeke vijekova. Amen«¹⁴⁾.

Davno prije svetog Ivana učenika ljubavi prorok je Isaija imao slično viđenje, o kojem veli: »Vidjeh Gospodina, a pod njim skutovi mu ispunjavahu hram. Serafi stajahu oko njega . . . i vikahu jedan drugome, govoreći: Svet, svet, svet je Gospodin nad vojskama; puna je zemlja slave njegove«¹⁵⁾. . . Skutovi haljine Božje nisu ništa drugo nego odabranici kanoti ures Riječi Božje, koja je odsjev slave Očeve. Jer otkako se Sin Božji kao glava roda ljudskoga zaručio sa svojom Crkvom, ova je zaručnica čast i ures njegov, kao što je On dika i ures Očev (1 Kor. 11, 7). Crkva pak nema drugog uresa osim pravednosti svetaca (Otkriv. 19, 8); a kad se taj sjajni ures dovrši, to će biti znak, da je blizu punina vremena. Dakle svetkovina Svih Svetih navješćuje svadbu Jaganjca Božjega kanoti sve više na domaku te nam ujedno predočuje, kako se Zaručnica svake godine sve više pripravlja za ovu svadbu nebesku (Otkr. 19, 7). A »blaženi, koji su pozvani na svadbu Jaganjca!«¹⁶⁾ (Otkriv. 19, 9).

4. No koji su ti sretnici? Ne mogućnici i velikani ovoga svijeta! Ne bogataši, što ih djeca ovoga svijeta kuju u zvijezde! Ne oni, koji ovdje na zemlji po miloj volji svojoj vedre i oblače, koji sami ništa ne će da trpe, a trista jada svaki dan zadavaju drugima. Daleko im kuća bila!

Čitajte evanđelje obiju svetih misa na predvečerje i na sam blagdan Svih Svetih! Tu se tanko po tanko opisuju i nabrajaju uzovnici nebeskom stolu, koji su se također dragovoljno i za vremena odazvali Božjem pozivu: Blaženi siromašni duhom! Blaženi krotki i strpljivi! Blaženi nevoljnici odani u volju Božju! Blaženi koji gladuju i žedaju pravde! Blaženi milosrdni i koji su čista srca! Blaženi miroljubivi i koji trpe progonstvo radi pravde! Jer je njihovo kraljevstvo nebesko. To su doista oni, koji dođoše iz velike nevolje te oprašše haljine svoje u krvi Jaganjca. Po dvanaest tisuća iz svakog plemena Israelova¹⁷⁾, to će reći silan i savršen broj onih, koji su vjerno očekivali Spasitelja

svijeta; i još veća, za nas ljude upravo neizbrojiva i nepregledna četa onih, koji su se poslije dolaska Kristova vjerno služili blagodatima spasa kraj svega bezvjerstva i bezakonja djece ovoga svijeta i kraj svih kušnja i progonstava!

Iz misne žrtve, s kojom su se u duhu ili u istini što češće sjediniili kao duhovne žrtve paljenice, i u svetoj pričesti duhovnoj i sakramentalnoj crpali su oni kao živi udi tajinstvenog tijela Kristova onu nadčovječju snagu, da odole svim mukama svojih tlačitelja (Ofertorij) i da na sebi obistine ona blaženstva (Pričesna antifona). Kod opsluživanja istih euharističnih tajna pomolimo se i mi sa Crkvom: »Daj, molimo Gospodine, vjernim narodima, da se vazda vesele štovanjem Sviju Svetih i da se utvrde njihovim sveudiljnim zagovorom« (Pričesna molitva).

I. P. Bock D. I.

¹⁾ Mnijenje, da se tu radilo o kupalištu (natatorium), nije dosta osnovano, premda je panteon u blizini terma. — ²⁾ U istom se je panteonu na zadnjem euharističnom kongresu (1922) slavila zajednička sv. pričest od 20000 djece. — ³⁾ V. Probst, Herders Kirchenlexikon I. 557. — ⁴⁾ Paulus Diaconus, De gestis Langob. 4, 37. — ⁵⁾ V. Kramp, Messliturgie und Gottesreich III, 310 s.; Guéranger-Heinrich, Das Kirchenjahr, XV. 60 ss. — ⁶⁾ 1 Kor. 15, 28. — ⁷⁾ Otkriv. 5, 10. — ⁸⁾ Ps. 83, 8. — ⁹⁾ Liber specialis gratiae I, 31. ¹⁰⁾ Ef. 2, 19.—20. — ¹¹⁾ Ps. 66, 7. — ¹²⁾ Vode dvanaest plemena Israelovih i dvanaest apostola kao zastupnici svih odabranika Božjih Starog i Novog Zavjeta. — ¹³⁾ Vanjski sjaj božanstva i vječnog preobraženja. — ¹⁴⁾ Otkriv. 5. ¹⁵⁾ Is. 6, 1—3. — ¹⁶⁾ Po Guérangeru. — ¹⁷⁾ V. čitanje na blagdan iz Otkriv. 7.

»OTAJSTVOM OVE VODE I VINA . . .«

Lijepo li je katoličko bogoslužje, i obilno simbolima i duboko otajstvima! Pa ipak većina slabo razumije našu uzvišenu liturgiju. To je neprocjenjiva škoda. Pogotovo ih je malo, koji pravo shvaćaju obred, što ga Crkva dnevno izvodi, a to je *lijevanje vode u vino* kod prikazbe u sv. Misi.

Što znači taj obred? Nekoji pišu, da to znači spoj duše i tijela: vino označuje dušu, voda tijelo. To nije pravo. Sveti oci i crkveni sabori o tome ne znaju ništa, upravo ništa, premda često govore o značenju ovog obreda. Pa i zašto bi Crkva to htjela predočiti! Neki opet misle, da lijevanje vode u vino znači spojenje Božanstva s čovječanstvom u Kristu: vino da znači Božanstvo, voda čovječanstvo. Ovo je tumačenje priličnije istini, ali ni ono nije mišljenje sv. otaca i saborâ, a njih treba najprije upitati, ako želimo da čujemo, što Crkva